

Date: 19th April-2025

**O'YIN FAOLIYATI ORQALI BOLALARNI O'QISHGA TAYYORLASH:
METODLAR VA AMALIYOT**

Qahramonov Aliboy Yolgoshovich

Filologiya fanlari nomzodi, ISFT instituti katta o'qituvchisi

Fayziyeva Sayyora Muratovna

Abdezova Sitora Shavkat qizi

Mo'minova Aziza Abdugarim qizi

ISFT instituti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni o'qishga tayyorlashda o'yin faoliyatining pedagogik va psixologik ahamiyati yoritilgan. O'yinlar orqali bolaning nutqi, fikrlashi, ijtimoiy muomala ko'nikmalari va emotsional holati shakllanishi tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy metodlar, samarali yondashuvlar va amaliy tavsiyalar asosida o'yin faoliyatini tashkil etishning afzalliklari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, o'yin faoliyati, o'qishga tayyorgarlik, metodlar, pedagogik yondashuv, bolaning rivojlanishi, nutqni rivojlantirish, ijodiy fikrlash, emotsional barqarorlik, o'yin texnologiyalari.

Maktabgacha ta'lim davri inson hayotining eng muhim va poydevor bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bu davrda bola nafaqat jismoniy va ruhiy jihatdan shakllanadi, balki atrof-muhitni idrok etish, muloqot qilish, tafakkur yuritish, mustaqil fikr bildirish kabi ko'plab muhim ijtimoiy-psixologik ko'nikmalarni egallaydi. Aynan shu jarayonda o'yin faoliyati bolaning rivojlanishida yetakchi rol o'ynaydi. Maktabga qadam qo'yish arafasidagi bolalar uchun esa o'yin — bu bilim olish, ko'nikmalarni mustahkamlash va ijtimoiy hayotga moslashishning eng tabiiy va samarali vositasidir.

Zamonaviy pedagogik qarashlarda bolalarning maktabga tayyorlanishini faqat savod o'rgatish yoki elementar arifmetik bilimlar bilan cheklab bo'lmazligi ta'kidlanadi. Chunki bola maktabga borishdan oldin psixologik, emotsional, ijtimoiy va motivatsion jihatdan ham tayyor bo'lishi zarur. Ana shu tayyorgarlikni ta'minlashda o'yin faoliyati alohida o'rin tutadi. O'yin orqali bola o'z qiziqishlari va ehtiyojlari asosida faoliyat yuritadi, bilimni o'zlashtiradi, ijtimoiy vaziyatlarni sinab ko'radi, muomala madaniyatini shakllantiradi.

Maktabgacha ta'lim pedagog va tarbiyachilari uchun muhim vazifalardan biri — bolalarning tabiiy o'yin ehtiyojini inobatga olgan holda ularni o'qishga tayyorlashga yo'naltirilgan metodlarni qo'llashdir. Buning uchun metodik yondashuvlar, didaktik o'yinlar, rolli mashg'ulotlar, ijodiy harakatli o'yinlar keng qo'llanishi lozim. O'yin orqali o'qitish metodikasi bolani zo'rliqtirmasdan, o'ziga xos tarzda o'rganishga undaydi va bu jarayon bolaning mustaqil o'rganish motivatsiyasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

O'yin faoliyatining bolaning o'qishga tayyorlanishidagi o'рни. Bolalar maktabga qadam qo'ygunga qadar, ularning shaxsiy va intellektual rivojlanishi uchun qulay sharoit

Date: 19th April-2025

yaratish pedagog va tarbiyachilarning muhim vazifasidir. O'yin — bu faqat vaqt o'tkazish vositasi emas, balki bolada zarur ko'nikmalarni shakllantirish, bilimlarni mustahkamlash va hayotga moslashish imkonini beruvchi tabiiy metoddir. O'yin faoliyati orqali bola:

- e'tibor va xotira kabi kognitiv funksiyalarini rivojlantiradi;
- eshitish, ko'rish, harakat muvofiqligi, rejalashtirish va tahlil qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi;
- muloqot qilish, navbat kutish, muammolarni hal etish singari ijtimoiy ko'nikmalarni o'zlashtiradi;
- mustaqil fikrlash, xulosa chiqarish va o'z fikrini ifodalashga o'rganadi.

Shu sababli, bolani o'qishga tayyorlashda quyidagi o'yin metodlari eng samarali deb hisoblanadi.

Didaktik o'yinlar — ta'limiy maqsadga yo'naltirilgan, bolalarda bilim, malaka va ko'nikmalarni rivojlantiruvchi o'yinlardir. Ular orqali bolalar ranglar, shakllar, harflar, tovushlar, sonlar, vaqt tushunchasi, tabiat va jamiyat hodisalari bilan tanishadilar. Quyida ulardan namunalar keltiramiz.

“Ranglar dunyosi” o'yini — bola berilgan buyumlarni rangiga qarab ajratadi. Bu orqali ranglarni ajratish, guruhlash, diqqatni jamlash rivojlanadi.

“So'z boshlanishini top” — tarbiyachi so'z aytadi, bola bu so'z qaysi tovush bilan boshlanishini aytadi.

“Qaysi biri ortiqcha?” — 3-4 ta bir xil element orasidan farq qiladiganini topish orqali mantiqiy tafakkur shakllanadi.

Har bir o'yinda aniq maqsad bo'lishi lozim (masalan, tovushni aniqlash, shaklni tanish). O'yin qoidalari oddiy va bolalarga tushunarli bo'lishi zarur. G'oliblik elementlarini joriy etib, bolalarning raqobatbardoshligini shakllantirish mumkin.

Rolli o'yinlar — bu bolalarning real hayotdagi turli ijtimoiy rollarni ijro etish orqali ijtimoiy hayotga tayyorlanishidir. Bola “o'qituvchi”, “o'quvchi”, “shifokor”, “sotuvchi” kabi rollarga kiradi va shu vaziyatda o'zini tutadi. Masalan:

“Maktab o'yini” — bolalar dars jarayonini o'ynaydilar, biri o'qituvchi, boshqalari o'quvchilar bo'ladi.

“Do'kon o'yini” — bolalar xarid qilishni, navbatda turishni va to'g'ri muloqot qilishni o'rganadilar.

Foydasi: Ijtimoiy muhitda o'zini tutish, muloqot madaniyatini shakllantirish; voqealarga emotsional munosabat bildirish; yangi so'z va iboralarni o'zlashtirish.

Bu jarayonda rollarni bolalar o'zlari tanlashi foydali bo'ladi. Pedagog voqeani qiziqarli tarzda boshlab berib, bolalarning mustaqil davom ettirishiga imkon yaratishi lozim.

Hikoyaviy-syujetli o'yinlar. Bu o'yinlar bolalarning ijodiy fikrlash, voqea yaratish va ifoda qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Odatda bir syujet asosida tashkil etiladi va bolalar unga asoslanib harakat qilishadi. Masalan:

“Mehmon keldi” — mehmon kutish, suhbatlashish, sovg'a berish va xayrlashish madaniyati o'rgatiladi.

Date: 19th April-2025

“Sayohatga chiqamiz” — xarita bilan ishlash, yo‘nalishni topish, transport vositalari haqida tasavvur hosil qilish.

Foydasi: Voqea tarkibini ifodalash orqali nutq boyiydi. Tashabbuskorlik va ijodkorlik ortadi. Til qobiliyati, xotira, tasavvur, fikrlash faollashadi.

Bunda syujetlar hayotga yaqin va bolalarga tanish mavzularda bo‘lishi lozim. Har bir bola o‘z roliga faol ishtirok etishi rag‘batlantirilsin.

Harakatli o‘yinlar. Harakatli o‘yinlar bolalarning jismoniy faolligini oshiradi, shu bilan birga ular tez fikrlash, muvofiqlashtirish, e‘tibor jamlash, safda yurish kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Ayniqsa dars oldi yoki tanaffuslarda bu o‘yinlar bolani faol holatga keltiradi. Masalan:

“Kim tez topadi?” — ma‘lum belgiga ega buyumni tezroq topish.

“Rangni ayt — yugur” — aytilgan rangga ega joyga yugurish orqali eshitish, ko‘rish, reaksiya tezligi oshiriladi.

“Qizil chiroq, yashil chiroq” — intizom, e‘tibor, buyruqni bajarish ko‘nikmasi shakllanadi.

Bunda harakatli o‘yinlar o‘quv materiallari bilan bog‘langan bo‘lishi mumkin (masalan, harflar, raqamlar, shakllar bilan). Harakatdan keyingi qisqa suhbat yoki savol-javob orqali bilim mustahkamlanadi.

O‘yin faoliyati orqali bolalarni o‘qishga tayyorlash jarayoni faqat o‘yinni tashkil qilish bilan cheklanmaydi. Undan samarali natijaga erishish uchun pedagog va tarbiyachilar quyidagi muhim tamoyillarga amal qilishlari lozim: *metodik yondashuvning to‘g‘riligi, didaktik vositalarning tanlovi, bolaning individual rivojlanish darajasini hisobga olish, o‘zaro muloqot va ijtimoiy hamkorlikning muvofiqlashtirilganligi.*

O‘yinlarning ta’sirchanligi — ular qanchalik bolalarning ehtiyojlariga va qiziqishlariga mos bo‘lsa, shunchalik ko‘proq o‘quv samaradorlikka ega bo‘ladi. Shu bois, tarbiyachilar o‘yin jarayonini puxta rejalashtirishi, har bir faoliyat turi orqali muayyan maqsadni ko‘zlashi, eng muhimi esa — bolaning shaxs sifatida rivojlanishini nazarda tutgan holda harakat qilishi kerak. Yuqorida keltirilgan metodlar va o‘yin turlari aynan shunday yondashuv asosida amalga oshirilsa, bola o‘qishga ko‘ngilli, emotsional jihatdan tayyor, muloqotga ochiq va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllanadi. Quyida keltirilgan *amaliy tavsiyalar* esa pedagogik jarayonda o‘yin faoliyatini yanada mazmunli, maqsadli va samarali tashkil etishda yordam beradi.

O‘yinlarni bolalarning rivojlanish darajasiga moslashtiring. Har bir guruhdagi bolalar rivojlanish darajasi, shaxsiy qiziqishlari va emotsional holati jihatidan turlicha bo‘ladi. Shu sababli o‘yinlarni tanlashda ularning yosh xususiyatlari bilan bir qatorda individual farqlarini ham inobatga olish lozim.

Interaktiv vositalardan foydalaning. O‘yin faoliyatiga interaktiv taxtalar, sensorli qurilmalar, audio-vizual materiallarni qo‘shish bolalarda yangi qiziqish uyg‘otadi. Masalan, harflarni tovushli o‘rgatish, animatsion multfilmlar asosida hikoya tuzdirish.

Date: 19th April-2025

Ota-onalarni o'yin faoliyatiga jalb qiling. Haftalik yoki oylik "Ota-onalar bilan birga o'yin" mashg'ulotlarini tashkil etish bolalarning psixologik ijtimoiylashuviga yordam beradi. Bu orqali bola uy va bog'cha muhitida o'zini teng tutishni o'rganadi.

Mavsumiy va tabiatga oid o'yin senariylarini ishlab chiqing. Tabiat hodisalari, fasllar almashinuvi, hayvonot va o'simlik dunyosini o'yin shaklida o'rganish bolalarda kuzatuvchanlikni rivojlantiradi. Masalan, "Bahor sayli", "Qish ertagi" kabi rolli o'yinlar orqali mavzular yodda qoladi.

Nutq rivojiga yo'naltirilgan kichik guruhli o'yinlar tuzing. 2-3 kishilik guruhlarda o'tkaziladigan so'z topish, ertak to'qish, mini-dialoglar yaratish o'yinlari orqali bolalarning muloqot qilish malakasi kuchayadi. Bu, ayniqsa, tortinchoq bolalar uchun foydalidir.

O'yin faoliyatini baholash mezonlarini ishlab chiqing. Har bir o'yindan so'ng bolaning faol ishtiroki, ijodkorligi, o'z fikrini bildirish olishi, qoidaga rioya qilishi kabi jihatlar oddiy ball tizimi orqali qayd etilishi mumkin. Bu bola uchun ham, pedagog uchun ham muhim ko'rsatkich bo'ladi.

Mashg'ulotdan oldingi "motivatsion o'yin"lardan foydalaning. Har bir yangi mavzuni boshlashdan avval qisqa, quvnoq va mavzuga yaqin o'yin orqali bolalarning e'tiborini jamlash, qiziqishini uyg'otish mumkin. Masalan, dars "harflar"ga oid bo'lsa — "Qaysi harfni eshitding?" degan tezkor o'yin bilan boshlash mumkin.

Bola tomonidan o'yin senariylarini yaratishga imkon bering. Tarbiyachi doim senariy muallifi bo'lishi shart emas. Ba'zida bolalarning o'zi o'yinga g'oya va syujet taklif qilishi ularda mustaqillik va ijodkorlikni rag'batlantiradi.

Yorqin, didaktik materiallardan iborat "O'yin burchaklari" yarating. Har bir guruhda doimiy foydalanish mumkin bo'lgan, mavzular bo'yicha ajratilgan "o'yin burchaklari"ni tashkil etish — bolalarning mustaqil o'yin faoliyatiga kirishishini yengillashtiradi.

Pedagoglar o'rtasida tajriba almashinuvini yo'lga qo'ying. Maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yin faoliyatini rivojlantirish bo'yicha ochiq mashg'ulotlar, mahorat darslari, seminar-treninglar tashkil etish orqali ilg'or tajribalarni joriy etish mumkin.

Maktabgacha ta'lim bosqichida o'yin faoliyati bolalarni o'qishga tayyorlashning eng samarali va tabiiy vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. O'yin orqali bola atrof-muhitni anglaydi, tilda erkin fikr bildiradi, tafakkur qiladi, mustaqil qaror qabul qilishga o'rganadi. Bu esa keyinchalik maktab ta'limiga moslashuv jarayonini osonlashtiradi. Yuqorida keltirilgan metodlar, amaliy yondashuvlar va tavsiyalar maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning bilimga bo'lgan qiziqishini shakllantirish, ijtimoiy-emotsional jihatdan mustahkamlash, eng asosiysi — o'qishga psixologik tayyorlik darajasini oshirishda muhim o'rin tutadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, har bir pedagog va tarbiyachi o'yin faoliyatini bolalar rivojlanishining ajralmas qismi sifatida ko'ra olishi, uni puxta rejalashtirib, zamonaviy metod va texnologiyalar bilan uyg'unlashtirgan holda tashkil etishi dolzarb ahamiyatga egadir. Zero, o'yinda bolalik dunyosining eshigi ochiladi, o'qishga esa shu eshikdan o'tib kiriladi.

Date: 19th April-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova D. O'yin faoliyati orqali bolalarni o'qishga tayyorlashning psixologik asoslari. O'qituvchi, Toshkent, 2020, 128 b.
2. Nishonova S. Maktabgacha ta'lim psixologiyasi. Fan va texnologiya, Toshkent, 2019, 176 b.
3. Boltaboyeva N., Xayrullayeva Z. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash metodikasi. Yangi asr avlodi, Toshkent, 2021, 144 b.
4. G'aniyeva M. Nutqni rivojlantiruvchi o'yinlar: metodik qo'llanma. Ilm Ziyo, Samarqand, 2022, 92 b.
5. Xasanova G. O'yinli ta'lim texnologiyalari orqali bolalarni o'qishga tayyorlash. Ilmiy-amaliy jurnal: Maktabgacha ta'lim, 2021, №4, 45–50-betlar.
6. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. Pedagogika, Moskva, 2005, 288 b.
7. Abdullayeva D. Maktabgacha ta'limda integratsiyalashgan yondashuvlar. Ta'lim va innovatsiyalar, 2023, №2, 51–55-betlar.